

ФОРМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ БАЗОВИХ УМІНЬ СПІЛКУВАННЯ З ВІЙСЬКОВИМИ ТА ВЕТЕРАНАМИ

Сеньовська Надія Леонідівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка
ipp56@tnpu.edu.ua

Скуратко Тетяна Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедра української та зарубіжної літератур і методик їх навчання
Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка
tanyabidov@gmail.com

Часи воєнного лихоліття є надзвичайно важкими у плані емоційному, адже щодня ми зустрічаємося із втратами: особистими, загальнонаціональними. Тому так важливо сьогодні справитися із своїми емоціями, адже, щоб вистояти, перемогти, нам в першу чергу потрібні люди, які навчилися бути стресостійкими і можуть комунікувати з іншими. Саме тому важлива місія покладена на нашу освіту, яка має «адаптуватися» до складних воєнних реалій і орієнтуватися на вміння педагогів виходити зі стану стресу, пристосовуватися до непростих змін, тактовно спілкуватися з колегами, здобувачами освіти, їхніми батьками. Зауважимо, що саме місія вчителів – спонукати підростаюче покоління не зневіритися, не спустошитися духовно, вірити у добро, перемогу світла, справедливості, а ще – навчити спілкуватися з військовими та ветеранами, донести до здобувачів освіти, що військовий досвід змінює людей, пояснити, що ми усі трансформувалися під впливом війни, що довоєнна реальність – інша, адже «набутий досвід та зміни не можна скасувати, і ніхто не може стати таким, як раніше» [1, с. 6].

Для формування таких навичок доцільно використовувати заняття з елементами тренінгу. Погоджуємося з думкою, що «педагогічному працівнику, який прагне до особистісного зростання, самовдосконалення, не обійтися без тренінгових занять, які можуть стати програмою розвитку ефективних навичок ключових компетенцій» [2, с. 4]. Переконані, що саме тренінг сьогодні виступає формою інтерактивного навчання, що розвиває окремі аспекти міжособистісної та професійної поведінки, адже це «особливий різновид навчання через безпосереднє «проживання» і усвідомлення виникаючого в міжособистісній взаємодії досвіду, який не зводиться ні до традиційного навчання через трансляцію знань, ні до психологічного консультування або психотерапії» [3, с. 11]. Вважаємо, що надзвичайно цінним для педагогів є досвід ще студентського навчання планувати заняття, що передбачає систему

вправ. У цьому ми змогли переконатися у процесі роботи зі здобувачами вищої освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, залучаючи їх до діяльності освітнього волонтерського проєкту «Патріотичні й небайдужі» [4], заснованого у жовтні 2021 року (Мета: «вести роз'яснювально-інформаційну діяльність серед школярів і студентів стосовно ситуації в країні, пов'язаної з російською агресією (волонтерство, безпека, інформаційна гігієна, соціальна адаптація людей, які постраждали від війни); формувати у свідомості дітей та молоді позитивний образ українського героя-захисника» [5, с. 263–264]). Зауважимо, що діяльність освітнього волонтерського проєкту «Патріотичні й небайдужі» не припинялася навіть після початку повномасштабного вторгнення, а загальну концепцію діяльності та її теоретичні основи були викладено в методичних рекомендаціях «Патріотичне виховання: перезавантаження» [6].

Віднедавна увага учасників освітнього волонтерського проєкту «Патріотичні й небайдужі» (Н. Сеньовська, Т. Скуратко) була спрямована на розробку системи тренінгових занять щодо формування у здобувачів освіти базових умінь спілкування з військовими та ветеранами. На основі розроблених занять з елементами тренінгу «Як спілкуватися з військовими та ветеранами» (квітень 2025 р.; апробація тривала до липня 2025 р.) було проведено низку зустрічей зі здобувачами освіти різної вікової категорії, зокрема: «Марафон-диспут «Люди з досвідом війни. Гідність. Взаємодія» (Тернопільська центральна дитяча бібліотека. Євроклуб; 7-8 класи; 10.04.2025: <https://www.facebook.com/share/p/1AJLZodPaN/>); тренінгове заняття «Комунікація – важливо!» (ТНПУ ім. В. Гнатюка; факультет філології і журналістики; 1 курс; 1.05.2025: <https://www.facebook.com/share/p/16ZnBjrrmk/>); тренінгове заняття «Говори!» (Тернопільська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 14 імені Богдана Лепкого; 8-Б клас; 23.05.2025: <https://www.facebook.com/share/p/1CCTBMMF7z/>); тренінг «Етика спілкування з ветеранами» (Пластовий історично-пошуковий табір «Заграва»; 21.07.2025: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=122245657772195821&id=61555874657142&rdid=4S08plhBYx7HLIfx); тренінгове заняття «Комунікація – важливо!» (ТНПУ ім. В. Гнатюка; хіміко-біологічний факультет; 2 курс; 09.10.2025: <https://www.facebook.com/share/p/1BmUjfSH2z/>); тренінгове заняття «Війна нас міняє» (ТНПУ ім. В. Гнатюка; факультет мистецтв; 2 курс; 03.11.2025: <https://www.facebook.com/share/p/14NM7mTuMnu/>); тренінгове заняття «Комунікація – важливо!» (ТНПУ ім. В. Гнатюка; історичний факультет; 2 курс; 18.11.2025: <https://www.facebook.com/share/p/1DuYJqgMXc/>). Під час усіх цих тренінгових занять зі здобувачами освіти було з'ясовано надважливі питання: як правильно підтримати військових у розмові, про що з ними

розмовляти, чого краще уникнути в розмовах, чому важливо не ставити болючих запитань. Зауважимо, що цінними у цьому контексті є поради, запропоновані авторами волонтерського проєкту «Як ти, брате?» [7]. Особливу актуальність для розробки тренінгових занять для здобувачів освіти мають рекомендації, які можна віднайти у посібниках зазначеного волонтерського проєкту «Тактична комунікація для ветеранів(ок) та їхніх родин» [1], «Як ти, сонечко? Як розмовляти з дитиною під час війни» [8], якими ми користувалися.

Вважаємо за доцільне ознайомити із особливостями проведення тренінгових занять (продемонструємо на основі проведеного тренінгового заняття «Комунікація – важливо!» для здобувачів вищої освіти 1 курсу факультету філології і журналістики ТНПУ ім. В. Гнатюка [9]). Метою тренінгового заняття було сформувати у слухачів базові навички комунікації з українськими військовими та ветеранами. Завдання: активізувати у слухачів опорні знання про роль захисників України в нашому сучасному суспільстві; ознайомити із базовими алгоритмами спілкування з військовими та ветеранами; виконати вправи, які ілюструють різні етапи комунікації з героями російсько-української війни в умовах тилу, цивільного життя. Засоби: презентаційні матеріали у тренера, чисті аркуші та ручки/олівці для учасників тренінгу, шкатулка/коробка зі словами, написаними на картках («війна», «військовослужбовець», «військовослужбовиця», «воїн», «воячка», «ветеран», «ветеранка», «бойовий медик», «бойова медицина», «волонтер», «волонтерка», «капелан», «милиці», «крісло колісне», «психологічна травма», «людина з інвалідністю», «людина з контузією», «мистецтво війни»), книги зі списку літератури, зокрема методичні посібники, розроблені учасниками волонтерського проєкту «Як ти, брате?» [7].

Атрибути [10]: заняття «Комунікація – важливо!» були традиційними: група (15–20 учасників); приміщення (зазначене заняття відбувалося у стінах Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка); тренер (Н. Сеньовська – засновниця та керівниця «Патріотичних й небайдужих», доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка); структура (три блоки із різною кількістю методів і завдань-процедур); тривалість (1 година); правила роботи; методи; атмосфера взаємодії та спілкування; оцінювання ефективності (рефлексія).

Перший блок («Розминка») містив інформування (чого кожен учасник очікує від заняття-тренінгу на заявлену тематику); правила роботи в групі (індивідуальна активність, закритість групи, відкритість, відвертість та щирість, правило «Стоп»); процедура-криголам «Знайомство»; рухова вправа «Привітатися із захисником» (аналог руханки).

Другий блок («Основна частина») передбачав термінологічну скарбничку (обговорення понять «війна», «військовослужбовець»,

«військовослужбовиця», «воїн», «воячка», «ветеран», «ветеранка», «бойовий медик», «бойова медицина», «волонтер», «волонтерка», «капелан», «милиці», «крісло колісне», «психологічна травма», «людина з інвалідністю», «людина з контузією», «мистецтво під час війни»); мозковий штурм «Хто ми у тилу?» (тренер спрямовує до висновку про важливість взаємопідтримки усіх членів українського суспільства); «Діалог з тим, хто в зоні бойових дій» (розгляд та відпрацювання алгоритму розмови); «Діалог з тим, хто повернувся із зони бойових дій» (розгляд та відпрацювання алгоритму розмови); тренування «Як допомогти, коли щось не так на вулиці?» (містить інформацію про «вибух», «тремтіння» і «погіршення» – три типові реакції, які можуть трапитися з ветераном у публічному місці; відпрацювання порядку дій у парах).

Третій блок («Розрядка») завершував тренінгове заняття рефлексією (запитання: «Про що я дізнався сьогодні?», «Що важливого візьму для себе на замітку?»). Зауважимо, що зустріч може вважатися успішним, якщо група серйозно осмислює отриману інформацію і в учасників простежується мотивація до застосування набутих умінь. Зворотній зв'язок (після процедури «Рефлексія»), на нашу думку, є надважливим, адже дає можливість зробити відповідний аналіз.

Переконані, що сьогодні зі здобувачами освіти потрібно говорити про етичну поведінку з військовими та ветеранами, незручність мовчання та силу слова, внутрішню гідність і підтримку. Ми ще раз мали змогу пересвідчитися, що такі заняття є надзвичайно потрібними і корисними для сучасних українських дітей та молоді, адже кожен з них має причетність до комунікації з людьми «зраненими війною». Про це свідчать розглянуті чутливі ситуації на основі власного досвіду здобувачів освіти.

Список використаних джерел:

1. Тактична комунікація для ветеранів(ок) та їхніх родин. Посібник проєкту «Як ти, брате?». URL: <https://yakty.com.ua/>
2. Гоменюк Л. Тренінги з педагогічної майстерності «Вчитель – вічний учень». Рівне, 2017. 64 с.
3. Вахоцька І. О. Тренінгові технології в освітньому процесі. Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції Сучасні тренінгові технології для розвитку особистості: еко-тренінги (14.05 2020). URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u279/zbirnik_14.05.2020.pdf
4. Освітній волонтерський проєкт «Патріотичні й небайдужі». Група у соціальній мережі «Фейсбук». URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=61555874657142>
5. Сеньовська Н., Скуратко Т., Нестайко І. Лекція-презентація як форма патріотичного виховання (на матеріалі роботи освітнього волонтерського проєкту «Патріотичні й небайдужі»). Актуальні питання гуманітарних наук: / [редактори-упорядники М. Пантук, А. Душний, В.

Ільницький, І. Зимомря]. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 79. Том 2. С. 261–272. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/79_2024/part_2/42.pdf

6. Сеньовська Н. Патріотичне виховання: перезавантаження : методичні рекомендації з патріотичного виховання учнів для здобувачів вищої педагогічної освіти, викладачів, учителів та вихователів. Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2023. 66 с. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/e-lib/DocDescription?doc_id=254815

7. «Як ти, брате?» Волонтерський проєкт. Офіційний сайт. URL: <https://yakty.com.ua/>

8. Як ти, сонечко? Як розмовляти з дитиною під час війни. Посібник волонтерського проєкту «Як ти, брате?». Видання восьме. 37 с. URL: <https://yakty.com.ua/about-us>

9. Заняття з елементами тренінгу «Як спілкуватися з військовими та ветеранами». «Патріотичні й небайдужі». Офіційна сторінка. 10 квітня 2025 р. URL: <https://www.facebook.com/share/p/1BJE3FM6bF/>

10. Методика проведення тренінгів: метод. матеріали /Департамен. культури і туризму Харк. облдержадмін., Харк. обл. універс. наук. б-ка; ред.-уклад. Н.М. Грачова. Х.: ХОУНБ, 2013. 18 с.